ABSTRACT

The power of homosociality – How young men "do" masculinity in groups and individually

Using young men's narratives, about other men, friends, dates and girlfriends, this article discusses the following questions: Can the interpretation – the understanding of young men's collective presentations of masculinity as a surface that hides a more complex masculinity – undermine how we interpret young men's talk about and interaction with other men, as well as with women? Can this disassembling understanding have an impact on how young men interpret and relive the interactions with other men, as well as with women? Can this disassembling of the homosocially created masculinity from the more individually created masculinity shape secondary gains for the young men, such as e.g. a more flexible and stretchable arena of responsibility, as well as more flexible space of acting?

Thomas Johansson, Professor of Social Work social work, states that if we only focus the homosocially created masculinity, this will reshape a less nuanced picture of young men's way of doing masculinity (Johansson 2005). Thus, young men's vulnerability and difficulties remain hidden. However, this disassembling of the homosocially created masculinity from the more individually based doings of masculinity could possibly also give secondary gains, such as e.g. a more flexible and stretchable field of responsibility, as well as more flexible space of acting.

This article shows that using a fragmentised and situated masculinity, as a way of understanding the complexity and the ambivalence in young men's project of doing masculinity, makes evident – on the one hand – the vulnerability in young men's process of doing masculinity. On the other hand, however, this view also makes it possible for young men to avoid responsibility for their actions. Instead the situated context – e.g. if in a peer group or alone, and what kind of relations the young man has – will be significant for how the act will be interpreted.

The empirical material consists of six individual interviews and one group interview with four men. The age span of the participants is 16 to 24 years old. The overall theme for the discussions is heterosexual practice and relations.

Key words

Gender, masculinity, individual/group, heterosexuality, responsibility.

Lena Berg, disputerade 2002 vid Uppsala Universitet, Sociologiska Institutionen på avhandlingen "Äkta Kärlek. Heterosexuell samvaro speglat mot kärlek, heterosexualitet och kropp". Idag verksam som kurator vid Kista Ungdomsmottagning.
lena.berg@kista.stockholm.se

Lena Berg

Homosocialitetens kraft

– hur unga män ”gör” maskulinitet i grupp och individuellt [1]

Hur tolka talet om heterosexuell praktik i en gruppintervju med unga män? Som intervjuande forskare är det informanternas berättelser som utgör analysunderlaget. Socialpsykologen Thomas Johansson skriver i boken ”Manlighetens omvandling” om svårigheterna att tolka unga mäns berättelser om sex. Det man har att tillgå är deras egna resonemang, vilka Johansson tolkar som en tveksam källa (2005:11). Han hävdar, för att förstå komplexiteten i hur kön görs måste vi komma ”bakom ytan” på unga mäns självpresentationer (ibid).

En av de unga männen jag intervjuade i grupp resonerar på följande sätt om värdet av det som kommer till uttryck i en intervju:

> Abbe (19 år): I det här fallet (han syftar på att prata om sex) så tror jag att det kan vara lättare att prata i grupp än att sitta själv för då vill man nog att du ska få en annan bild av en. Man vill inte visa hur man egentligen är. Det blir pinsamt att berätta något pinsamt.

Enligt informanten Abbe (19 år) är det mest givande att intervjua män, som känner varandra, i grupp, om man vill att tillförlitliga berättelser ska skapas. Han är en av fyra män som jag intervjuar i grupp försommaren 2004. Förutom denna gruppintervju består materialet av sex individuella intervjuer – sammanlagt tio röster.[2]

---

[1] Ett speciellt tack till sociologen Carin Holmberg som har läst och bidragit med konstuktiv kritik. Tack!

[2] Undersökningen ingår i ett större forskningsprojekt som heter ”våldsamt jämställt”, där fokus är att begripliggöra unga kvinnors utsatthet för mäns våld. Projektet finansierades av Brottsofferfonden. Jag har intervjuat tio män i åldern 16-24 år utifrån frågeställningar om tvåsamhet, tillfälliga sexuella möten, heterosexuell praktik med flickvän respektive tillfälliga dater och pornografi. Materialet består av sex individuella intervjuer (Uffe 22 år, Leo 24 år, Albin 16 år, Niklas 23 år, Alex 19 år, Thomas 20 år) och en gruppintervju med fyra män (Teo 16 år, Nils 17 år, Abbe 19 år, Fredrik 20 år). Respektive intervju pågick mellan tre till fyra timmar. Intervjuerna är semistrukturerade, vilket här betyder att samma frågeställningar berörs i alla intervjuer, men ordningen och formuleringar av frågor anpassas efter hur samspelet

Under själva gruppintervjusituationen tolkade jag samtalet i linje med Johanssons resonemang – hur kan jag använda dessa berättelser som framför allt återskapar bilden av den unge heterosexuellt självsäkre mannen? De pratade ständigt om ”brudarna”, ville passera som ”casanovan” och jämförde och värderade varandras sexuella erfarenheter. Jag uppfattade gruppintervjun som mer motsägelsefull och föränderlig till sitt innehåll jämfört med de sex individuella intervjuerna.[3] Johansson menar att i den manliga gemenskapen:

> /…/ odlas en machoattityd och sexistiska skämt utgör vardagsmat. Men bakom denna homosociala ”yta” finner vi ofta en komplex manlighet präglad av osäkerhet och en rad sociala fobier (2005:13).

Det homosociala spelet gör att osäkerhet och ambivalenser utelämnas och endast macholiknande självpresentationer låter sig uttryckas (ibid:13ff). De unga männen anpassar sina berättelser till outtalade förväntningar för att passera som ”riktiga heteromän”. Följer jag Johanssons resonemang skapar inte gruppintervjun tillförlitliga berättelser om komplexiteten i unga mäns maskulinitetsprojekt utan i första hand återskapas en stereotyp bild av unga män. Unga mäns utsatthet och svårigheter förblir i det fördolda.

Men hur kan vi förstå de unga männens tal om sexistiska och homofobiska praktiker? Kan tolkningen – att förhålla sig till unga mäns *uppvisade* maskulinitetspresentationer som en yta som döljer en mer komplex maskulinitet – förringa hur män faktiskt

---

utvecklas (Kvale 1997; Berg 1999). Intervjusituationen förstår jag som en interaktionssituation där både forskare och respondent skapar mening (jfr Kvale 1997; Brantsæter 2000; Berg 2002). Jag förstår inte intervjuandet som ett redskap att komma åt den ”bakomliggande verkligheten” utan förstår istället samspelet som en delad meningsskapande process som blir en central första fas i analysarbetet (Brantsæter 2000; Lundgren 1993; Alvesson & Sköldberg 1994). Respondenternas namn, händelser, platser är ändrade för att underlätta att anonymiteten bevaras. Alla informanter har tagit del av intervjuutskrifterna och alla har godkänt att jag använder deras berättelser. De intervjuade männens vardagssammanhang ser olika ut: flyktingerfarenheter, arbetslöshet, funktionshinder, högskolestudier, förvärvsarbetare, olika etniska tillhörigheter. De erfarenheter som alla delar är: att alla definierar sig som heterosexuella, de har haft längre parrelationer där sexuell praktik ingått samt tillfälliga sexuella förbindelser. Rekryteringen av respondenter var svår. Tack vare både professionella och mer informella kontakter fick jag till slut tag på dessa tio unga män. De som valde att delta har under denna specifika period av olika anledningar haft tid över. Ingen ersättning har utgått. Alla röster kommer inte att citeras i artikeln, men de finns med i periferin av min analys ändå. De röster som jag tar med ska tolkas som exempel på resonemang som går igen i materialet i stort. I ljuset av studiens metodval – ett fåtal kvalitativa intervjuer – går det inte att ställa krav på generaliserbarhet, men däremot lever dessa män, och även jag, i ett bestämt socialt och kulturellt sammanhang som gör att vi förhåller oss till liknande, men också olika föreställningar om kön och heterosexuell praktik, vilket gör att berättelserna inte bara säger något om intervjusituationen utan även något om vardagen utanför (K. Eriksson 2003).

[3] På grund av risken att anonymiteten bryts i relation till rekryteringsvägar har jag valt att inte följa upp gruppintervjun med enskilda intervjuer.

väljer att prata och agera i förhållande till andra män och kvinnor? Kan detta i särhållande få konsekvenser för hur unga mäns maskulinitetsprojekt tolkas? Men också – kan detta i särhållande få konsekvenser för hur unga män tolkar och upplever sin samvaro *mellan* män, men också för samvaron *med* jämnåriga kvinnor? Om i särhållandet tolkas ur ett perspektiv som har *mer* fokus på de könade villkoren än på unga mäns homosociala utsatthet – vad ser vi då? Kan *inte* isärhållandet av maskulinitetspresentationer då tolkas som en *möjlighet* som ger unga män ett flexibelt och töjbart tolknings- och handlingsutrymme att göra kön inom – där exempelvis ansvarstagande kan bli en förhandlingsfråga?

Syftet med artikeln är att via unga mäns berättelser om andra män, vänner, tillfälliga dejter och flickvänner analysera betydelsen av situationsbundna maskulinitetspresentationer. Det vill säga, jag vill diskutera betydelsen av kopplingarna mellan rumslighet (plats), ålder och ansvar när det gäller unga mäns sätt att skapa mening kring maskulinitet. Vidare – diskutera *om* och i sådana fall *hur* de situationsbundna maskulinitetspresentationerna skapar ett större handlingsutrymme och flexibilitet för unga män, men även vuxna män, i interaktion med andra, inte minst med kvinnor.

Låt mig börja med att positionera mig teoretiskt och metodologiskt.

Kulturellt präglade röster i en heteronormativ kontext

De intervjuade männens *tal* om heterosexuell samvaro, som är forskningsprojektets övergripande fokus, kan förstås som en ålders- köns- och heterosexualitetsskapande praktik. *När vi talar gör vi något*. De intervjuade männens tal kan förstås som kulturprodukter som å ena sidan är skapade i en specifik intervjukontext och därmed endast begripligt inom denna, å andra sidan är talet kopplat till en mängd relationer och processer utanför intervjusituationen (Frønes 2001:87ff). De unga männen kan förstås som kulturella agenter, vilket här betyder att hur de personligen resonerar är inte forskningens fokus utan intresset är att finna röster i samtalen som är kulturellt igenkänningsbara (jfr Brantsæter 2000). Jag förhåller mig till dem som representanter för något mer än sig själva. Vi lever i ett socialt och kulturellt sammanhang som har betydelse för vad som kommer till uttryck: I detta fall 2004, i Sverige, Stockholm, i en skapad intervjusituation, med en främmande medelålders kvinna, enskilt eller i grupp med vänner.

De intervjuade männens berättelser tolkas inte som utsnitt ur ”verkligheten” utan som just tolkningar. Dessa tolkningar blir materialet som analyseras vidare utifrån studiens frågeställningar (jfr Kvale 1997; Brantsäter 2000; Lundgren 2001). Det övergripande frågeområdet som strukturerar analysen är – hur samverkar konstruktioner kring kön, heterosexualitet, ålder och våld i unga mäns meningsskapandeprocesser kring heterosexuell praktik. I följande artikel är dock mer socialpsykologiska aspekter i fokus: Vad betyder det som händer *mellan* de unga männen i gruppsamtalet eller i samtalet med en forskare för hur maskulinitet görs och förstås (jfr Lundgren 2001; Anderson 2002)?

Kön förstås som en städigt pågående process som *görs* i samspel med andra i *olik-*

könad och *sam*könad interaktion och sammananhang. Könsskapandet pågår genom hela livet (jfr Kessler & Mc Kenna 1978; West & Zimmerman 1987; Lundgren 1993). Med *vem* och *var* samspelet äger rum har betydelse för hur könsskapandet tolkas och görs. Maskulinitetsgörandet i denna artikel äger rum inom en *heteronormativ* sfär. Det vill säga, ett sammanhang där sexuell åtrå, begär och samvaro framför allt förväntas äga rum mellan de dikotomt konstruerade könen som har sex inom ett monogamt kärleksvi (jfr Butler 1990, Liljeström 1990, Rosenberg 2002). Judith Butler använder begreppet *den heterosexuella matrisen* för att begripliggöra denna inarbetade praktik. Denna heterosexualiserade och könade ordning kan sägas fungera som ett osynligt glastak som sätter sin prägel på hur mening kan skapas både i intervjusituationen och utanför.[4]

Låt mig börja med några röster ur intervjumaterialet om jargong, vänskap och homosocialitet.

”Killar är jävligt bra på att sitta och skryta” – om jargong

Analysen börjar med ett exempel ur *samtalet* mellan männen i *grupp*intervjun. Deras sätt att prata om sig själva i relation till varandra formar en vänskap där inga hemligheter finns. De gör nämligen ”allt” tillsammans: sover över hos varandra, bergsklättrar och tränar styrketräning tillsammans, festar ihop och ”dissar” (gör slut åt varandra) varandras tjejer. Här samtalar Nils och Abbe om en tjej som båda har varit tillsammans med sexuellt:

> Nils (17 år): Jag har i för sig satt på henne innan han satt på henne…
>
> Abbe (19 år): och jag var mycket bättre än dig för mig ville hon träffa igen. Så det så
>
> Nils (17 år): Det är ok om du vill köra med begagnat… gärna för mig.

Tjejen i citatet definierar Abbe som en ”KK”-partner[5] som valt Abbe före Nils. Nils

---

[4] Att detta glastak spelar roll visar sociologen Cathrin Wasshede i sin undersökning av feministiskt orienterade mäns sätt att skapa mening kring kön och sexualitet (2005). I hennes intervjuer berättar unga män om hur de medvetet försöker bryta mot de heteronormativa förväntningarna genom att bland annat klä sig i kjol. Det intressanta blir dock att trots att de väljer säkra sammanhang att ha kjol i, där koden är att bryta så mycket det bara går mot gängse och för givet tagna förväntningar kring kön och sexualitet, är de måna om att kombinera kjolen med något som är tydligt kodat man – exempelvis en skjorta med slips till (ibid). Trots informanternas *tal* om hur de bryter och hur man kan bryta mot heteronormativa förväntningar framstår förverkligandet som en betydligt mer komplicerad resa. Även dessa män, som passerar som utmanande och väl medvetna om sin position som man, vill undvika att bli tillskriven ”bögiga” och feminina tecken. Det heteronormativa tolkningsrastret sitter djupt i informanterna.

[5] ”Knullkompis” betyder här en relation där inga krav på utvaldhet och trohet kan ställas. Relationen bygger i första hand på sexuellt umgänge. Man har rätt att ha flera ”knullkompisar” samtidigt.

däremot pratar om henne som förbrukad. Ordväxlingen kan tolkas som att både Abbe och Nils vill komma ur samtalet med hedern i behåll. Varken Abbe eller Nils vill framstå som bortvalda.

Ordväxlingen är ett av många exempel på hur samtalet mellan de gruppintervjuade männen kunde utveckla sig. Rivalitet, tävlan om vem som har lyckas bäst med att få tjejer intresserade, har haft mest sex, haft flest tjejer, gör sig ständigt påmint på olika sätt i berättelserna om heterosexuell praktik. I början av gruppintervjun noterar jag att de unga männen är intresserade av vad jag som forskare och kvinna eventuellt tycker om deras självpresentation, men ju längre samtalet pågår glider fokus ifrån min eventuella tolkning över till hur de andra – vännerna – tolkar det som sägs. Den manliga gemenskapen hamnar i fokus.

Uffe (22 år) deltar i den första *individuella* intervjun. Han uttrycker sig på följande sätt om hur unga män kan ”snacka”:

> Uffe (22 år): Men killar är ändå lite så här typ… Man snackar gärna lite mycket. Men sen när man lär känna någon så är han inte som den han utgett sig för att vara. Det är mest löst ytligt snack som inte är något att bry sig om faktiskt… Men det kan ju vara kul om man har en schysst historia att berätta… Men när man väl sitter och snackar om livet eller snackar om sex och sådana grejer… Då låter nog dom flesta killar som vem som helst. Som en vanlig människa som snackar liksom. Det beror på vad det är för omständigheter… Killar är jävligt bra på att sitta och skryta – faktiskt.

Uffe talar om unga mäns berättelser om ”sex” som ytligt prat: ett tal som man inte behöver bry sig om. Han utgår ifrån att de ”egentligen” är de annorlunda. Som Uffe beskriver jämnåriga män behöver man komma ”bakom masken” (det ytliga pratet) – för att få en bild av vilka de ”är” egentligen – ”vanliga människor” (Jfr Johansson 2005). Definitionen på ”vanlig” verkar vara att inte ”skryta” och överdriva utan att vara mer nyanserad och eftertänksam när det gäller livet och ”sex”. Uffe förhåller sig till överdrifterna som en story (fiktion) – ibland bra ibland dålig.[6]

Niklas (23 år) – också *individuellt* intervjuad – använder ordet ”tubsockebeklädd fjortis” för att beskriva hur killar kan bete sig:

> Niklas (23 år): Eftersom jag är uppväxt i en familj med bara flickor så har jag inte varit den där tubsockebeklädda fjortisen…

[6] Sociologen/Antropologen Karen Due Theilade lyfter fram i sitt paper, om ungas sätt att förhandla kring heterosexuell praktik, hur de intervjuade unga männen skryter inför varandra i fokusgrupperna, men också när de talar om hur män umgås framstår skryt och rivalitet som självklara ingredienser i talet om heterosexuell praktik (2005). Allt för att försöka passera som ”riktiga” heteromän i andra mäns ögon (ibid:12). Theilade har genomfört 28 fokusgruppsintervjuer med universitetsstuderande kvinnor och män boende i två länder – Danmark och Nya Zeeland. Hon vill analysera vilken betydelse diskursen om jämställdhet har på ungas sätt att förhandla om heterosexuell praktik. Intervjuupplägget bygger på att alla deltagare har sett filmen ”Chasing Amy”. Filmen har fungerat som en igångsättare av gruppdiskussionen om förhandlingar kring heterosexualitet och dess praktik.

Lena: Tubsockebeklädd…?

Niklas (23 år): Tubsockebeklädd fjortis – typ en fotbollspojke som springer omkring dricker folköl och brölar… Jag har alltid haft en nära relation med mina systrar/…/ vilket gör att jag alltid har haft det lätt att umgås med det motsatta könet. Det har jag gjort i hela mitt liv så det här med tjejer har alltid varit en självklarhet. Så det har aldrig varit så att jag har behövt tagga upp mig med polarna innan jag tar kontakt med tjejer…

”Tubsockebeklädd fjortis” tolkar jag som Niklas exempel på ”grabbighet”. Han skapar berättelsen om sig själv genom att kontrastera sig mot den ”tubsockebeklädde bröliga” pojken som har svårt med kontakten med tjejer. Han presenterar sig som säker; han behöver inte berätta om sina sexuella erövringar för andra. Med Uffes ord: en ”vanlig” kille. Som Niklas talar om ”bröligheten” framstår det som ett sätt att dölja sin osäkerhet inför jämnåriga kvinnor (Jfr Holland 1998). Hans egen förklaring till att han inte har ”brölat” är för att han växt upp med systrar: han behöver inte ”bröla” för han har tränat på att förhålla sig till det motsatta könet. Niklas tar i bruk en könskomplementär förståelse för att legitimera sin mer gentlemannamässiga maskulinitetsrepertoar.

Trots systrarnas närvaro framstår inte Niklas som utan ”grabbighet”. Längre fram i intervjun berättar han om hur han i tonåren graderade jämnåriga kvinnor efter en viss bestämd skala: (Vi pratar om tillfälliga sexuella förbindelser – hans erfarenheter och hur han tänker kring det)

Lena: Anledningen till att jag frågar är ju för att jag träffat en hel del killar som kan säga att det är några som man knullar med och några som man bli ihop med.

Niklas (23 år)s: Sådana gamla heliga skalor. Det höll man ju på med när man var yngre. Skalan från tjejen som man kunde bli ihop med och hålla handen till den man bara knullar med. Har man inte kommit förbi den så är man nog rätt bitter.

Lena: Du känner igen det?

Niklas (23 år): Ja, så gjorde man ju. Det är ju typiskt för gymnasieåldern. Det hade jag ingen aning om att man höll på med det i vuxen ålder.

Lena: Hur tänkte man då? Vem är det som hamnar i kategorin knull och vem hamnar i flickvänskategorin – om du nu tänker på när du var 16…?

Niklas (23 år): Vi kallade dem för föo – de som hamnade i knullfacket.

Lena: Fuo?

Niklas (23 år): Förnedringsobjekt. Fruktansvärt elak benämning… Men det finns ju sådana tjejer som uppvisar sådan lössläppthet, som man inte har något annat intresse av än att tillfredställa sig själv. De tillhörde den kategorin som du kallade knull…

Niklas sätt att hantera att han också skulle kunna omtalas som en ”grabbig” kille är

att använda ålder som en legitimerande förklaring. Han tar hjälp av föreställningen om ålder: (ung) under utveckling (Krekula, Närvänen & Näsman 2005:82ff). Att tala om jämnåriga kvinnor som antingen flickvänner eller FÖO (förnedringsobjekt) kopplar han till hans då ringa ålder – *16 år* – vilket verkar betyda *omogen*. I kontrast till 16 år ställer han *23 år* som han associerar till vuxenhet, vilket verkar betyda *mogen*. I dag talar han inte om tjejer som antingen flickvänner eller förnedringsobjekt. Hans utgångspunkt verkar vara att det sättet att tänka och tala växer man ifrån och man blir mer ansvarstagande med åren. Men också mer mottaglig för andras eventuella tolkningar och upplevelser.

Niklas resonemang om FÖO kan sättas i relation till Abbes (19 år) sätt att resonera i *gruppintervjun* om hur han och hans vänner bedömer tjejer:

> Abbe (19 år): Vi (syftar på dem som deltar i intervjun) sitter på en pizzeria så kommer det en sådan tjej in. Så råkade jag nämna det här med sugmunnar. Det är ingen som tvekar utan alla instämmer… Då blir den tjejen porrig på det sättet att man inte skulle gifta sig med henne…

Utifrån hur både Niklas och Uffe resonerar kan citatet med Abbe, men också det första citatet med Abbe och Nils, tolkas som: Ja, ja – killar se hur de håller på, inget att bry sig om. De växer snart ifrån att ”snacka” så om jämnåriga kvinnor. De menar inte vad de säger. Lär man känna dem får man höra andra röster som är mer nyanserade. Att Abbe använder uppdelningen ”giftas”tjej eller förnedringsobjekt/porrig när jämnåriga kvinnor bedöms blir snarare pinsamt för honom. Det tolkas snarare som ett tecken på att Abbe är omogen trots att han snart fyller 20 år.

Men har användningen av uppdelningen flickvän/förnedringsobjekt enbart med ålder (ung under utveckling) att göra? Jag återkommer till den frågan längre fram i artikeln.

Uffe och Niklas förhåller sig till mäns ”snack” i grupp som möjligt att hålla isär från det mer individuella ”snacket”. Kommer man ”bakom” ”snacket” utkristalliseras en annan mer komplex och tillförlitlig självpresentation. De verkar inte räkna med att den mer ”sanna”/autentiska maskulinitetspresentationen även kan praktiseras i grupp, speciellt inte i en grupp av *unga* män (jfr Johansson 2005; Holland 1998; Jeffner 1997; Mac Ghaill 1994). Niklas och Uffe utgår ifrån att det finns *en* självpresentation som är mer tillförlitlig och autentisk än en annan (jfr Sennet 1977).

Förutom att hålla isär grupp och individuell maskulinitet använder Niklas (men även Leo 24 år, individuellt intervjuad), *ålder* som en förklaring till de olika maskulinitetspresentationerna. Begreppet – ung – förstås som *utveckling mot vuxenhet* (Krekula, Närvänen & Näsman 2005). Innan vuxenheten är uppnådd anses man vara under lärande. Det som blir intressant med hur *ung under utveckling* används i mitt material är att denna konstruktion fungerar ansvarsbefriande. När man befinner sig under utveckling förefaller man inte kunna ställas till svars på samma sätt som en vuxen: man vet inte bättre som Niklas uttrycker det. ”Omogen” förväntas fungera förmildrande. Exempelvis att tjata till sig sex som Leo (24 år) gjorde när han var 16

år skulle han aldrig göra idag.

Ung (ålder) som ansvarsbefriande blir i ljuset av kön könskodat. En ung kvinna kan inte lika lätt som en jämnårig man skylla sitt beteende på omognad (jfr Jeffner 1997; Berg 2005; Mac an Ghaill 1994). Unga kvinnor förväntas kunna ta ansvar för sig och andra redan i tidig ålder – ung under utveckling kan förstås som kodat pojke/ung man. [7]

Följer jag de intervjuade männens resonemang spelar ålder – ung under utveckling – men också jargongen mellan vänner, in i hur maskulinitet görs. Deras sätt att komma till rätta med unga mäns olika praktiker kan sättas i relation till sociologen Janet Hollands analyser av unga mäns berättelser om heterosexuell praktik. Holland m.fl. skriver:

> The language of a male peer group and its performance stories can be understood as providing a verbal smoke-screen for male vulnerability and fear of sexual failure (1998:82)

Holland menar att ”spelet” mellan unga män i grupp är så pass påfrestande att unga mäns olika manspresentationer måste hållas isär om vi ska hitta analytiska ingångar som fångar det komplexa maskulinitetsskapandet som unga män deltar i (ibid; Johansson 2005). Sociologen Pierre Bordieu menar i boken ”*Den manliga dominansen*” att mäns – ”rädsla att förlora gruppens uppskattning eller beundran, för att ’förlora ansiktet’ inför ’kompisarna’ och räknas till den typiskt kvinnliga kategorin ’veklingar’, ’stackare’, ’fikusar’ etc. /…/” – kan få män att säga saker de inte menar och till och med ta till våld om det behövs för att hålla sig ”rena” från kvinnliga tecken (1999:67; jfr Johansson 2005).

Om vi följer Hollands och Bordieus resonemang är det unga mäns rädsla att inte passera som värdiga att delta i en manlig gemenskap som begripliggör att grupp- och individuella manspresentationer kan framstå som varandras diametrala motsatser. Holland menar att krafterna att tillhöra en manlig gemenskap bidrar till att jämnåriga kvinnor utsätts: de blir använda som språngbrädor för att unga män ska passera

---

[7] Men hur länge kan unga män ta i bruk ålder som ansvarbefriande? När det gäller forskning om vuxna mäns våld mot vuxna kvinnor förefaller även *vuxna* män kunna bli ansvarsbefriade från exempelvis sexuellt våld som våldtäkt (jfr Sutorius 2003; Diesen 2005). Då tas inte föreställningar kring ålder – ung-omogen – i bruk utan man använder *avvikelseförklaringar* som exempelvis psyksikt instabil, alkoholproblem för att förklara mäns våldsanvändning (jfr Joelsson 2005). Vilket implicit kan tolkas som att även vuxna män ansvarsbefrias. När det gäller att förstå unga mäns våldsanvändning används *ung under utveckling*. Denna tolkning ligger inom ramen för ett normalitetstänk; unga män beter sig ”normalt”, men omoget (Berg 2005). Men när det gäller vuxna män utmanas normalitetstänket av avvikelseförklaringar – att utsätta kvinnor för sexuellt våld som vuxen anses inte falla inom ramen för normalitet (jfr Joelsson; Mellberg 2004). Så oavsett ålder kan män bli ansvarsbefriade, men beroende på ålder – ung eller vuxen – kommer samma handling att tolkas utifrån olika övergripande tolkningsramar – normalitet/avvikelse – vilket får betydelse för konsekvenserna för männen (jfr Joelsson 2005; Mellberg 2004).

som ”lyckade” (hetero)män (Holland m.fl. 1998:145; jfr Lindgren 1996; Theilade 2005). Respekt från andra män går före respekt från jämnåriga kvinnor.

Pedagogen Mártín Mac an Ghaill lyfter också fram i sin studie, om unga män och sexualitet, att unga män i grupp kan iscensätta en överdriven maskulinitet, som inte alltid korresponderar med unga mäns mer personliga presentation tillsammans med exempelvis flickvän (1994:92ff). Mac an Ghaill påpekar till skillnad från Holland, som använder vanmakt som förklaringsmodell, att denna splittring mellan grupp och individuellt görande av maskulinitet kan kopplas till ansvar (ibid; jfr Berg 2005). Män i grupp avkrävs inte samma ansvar som när de agerar en och en, vilket är en aspekt som kan begripliggöra att män i grupp *väljer* att iscensätta en manspraktik som de inte skulle kunna iscensätta i tu man hand- interaktion. Det vill säga, gruppen ger män möjligheter att gestalta en mer ”patriarkal” i betydelsen icke- jämställd maskulinitet.

”Man är väl ingen toffel” – om vänskap

De intervjuade männens tal om ”jargongens” självklara del i umgänget män emellan ger en indikation om att *jargongen litar de inte på*. Berättelserna om exempelvis sexuella erövringar tas med ”en nypa salt”. Trots att jargongen kan skapa osäkerhet i umgänget framstår den manliga gemenskapen som viktig för de intervjuade männen. Endast om man är riktigt kär kan en flickvän få dem att kompromissa om hur mycket man ska vara med ”grabbarna”.

Leo (24 år) berättar om sin längtan efter att bli *riktigt* kär. Denna längtan genomsyrar hela hans berättelse om tillfälliga sexuella möten och flickväns-”sex”. Men än så länge har han inte träffat *den* tjejen som fått honom *riktigt* kär. Under intervjun har han ett förhållande som han inte definierar som ”riktig kärlek”. I talet om denna relation blir det tydligt hur självklart det är för Leo att hon hamnar på andra plats: vännerna är viktigare. Han resonerar på följande sätt om förhållanden:

> Leo (24 år): Det är väl olika… Om jag har en tjej och jag är kär i henne på riktigt så. Då vill jag ju vara med henne – typ. Snackar man uppoffring då – så är det klart jag kompromissar och planerar. På onsdag ska jag vara med Isabell… sorry grabbar.
>
> Lena: Men brukar tjejer klaga på hur du kompromissar?
>
> Leo (24 år): Det vet jag inte. Har inte fått så mycket klagomål kanske…(fniss) Det är väl om man har varit med tjejer, som det inte har känts riktigt rätt med, då kan det ju vara så att man inte har prioriterat dem så mycket som man skulle ha gjort annars. Så att hon kanske känner på sig någonstans att… Men då har man väl på något sätt gjort klart också vilket förhållande som man har, men de kanske har känt sig lite osäkra på mig ändå, fast man har pratat om hur det är…
>
> Lena: Det är ju klart att man känner av om man inte är nummer 1…

> Leo (24 år): Sedan om man tänker på hur en relation kan börja. Det börjar med blixtrar och dunder som avtar rätt snabbt. Då märker ju tjejerna det… för då är det ju inte lika kul längre
> /…/
>
> Lena: Vad brukar du bli irriterad på hos tjejer – jag tänker på dom som du har berättat om för mig?
>
> Leo (24 år): Kanske om… Jag har lite svårt för det här med blyga tjejer som inte kan ta plats och ta för sig. Jag kan förstå att om dom är med mig och mina kompisar att det kan vara svårt att ta en plats för vi har en rätt inarbetad jargong. Det är lättare att sitta tyst och svara på tilltal, men det kan jag tycka är lite – va fan – jag orkar inte försöka få in henne i en diskussion hela tiden – ”kommer du ihåg det som den gången då du”. Typ… få in henne…sånt kan jag bli lite irriterad på. Det är väl lite mer så att det inte är min cup of tee

”Riktig kärlek” – den som fortsätter att blixtra och dundra över tid – kan utmana gängets (vännernas) första plats. Då är kompromissen självklar för Leo. Om det däremot inte ”känns” som ”riktig” kärlek visar inte Leo samma omsorg och kompromissvilja för den aktuella tjejen. Han berättar för tjejen hur mycket han kommer att satsa på relationen. Som Leo resonerar skapas en skillnad mellan flickvän och andra tjejer. Skillnaden får betydelse för hans beteende gentemot den aktuella tjejen men också vännerna – vem hamnar på andra plats? Accepterar inte de (vännerna eller tjejer) hans prioriteringsordning blir det deras problem. Han verkar utgå ifrån att när han har deklarerat hur relationskontraktet ska se ut minskar ansvaret för eventuella missnöjen.

I andra delar av intervjuerna med Leo blir det tydligt att hans vänner är livsviktiga. Den samvaron omtalas som självklar och mindre komplicerad än samvaron med flickvänner. I relation till vännerna beskriver han sig som den som säger vad han tycker och reagerar omedelbart om han tycker att något är fel, vilket inte är fallet med de kvinnor han har en nära relation till. Hans förklaring är att trots att han ständigt umgås med vännerna står de honom inte känslomässigt nära. Det ”innersta” känslorna känner endast älskarinnorna eller flickvännerna till.

Med hjälp av sociologen Gerd Lindgrens resonemang om manlig gemenskap skulle Leos förhållningssätt till vännerna kunna tolkas som ett uttryck för att män i grupp inte förhåller sig till *personen* utan till *positionen* vilket skapar en viss distans (Lindgren 1996:9). Fokus är på en kollektiv ”förälskelse” i det man skapar och gör tillsammans, istället för på en personlig känslomässig gemenskap.

När Leo ska komma till rätta med frågan om varför det är enklare med vännerna blir det tydligt att även han tänker utifrån en skillnad mellan grupp-representationen av Leo och den som han väljer att iscensätta på tu man hand. Den maskuliniteten som presenteras tillsammans med en tjej/flickvän omtalar han som mer känslomässigt kodad. Att vara personligt engagerad beskriver Leo som kopplat till sårbarhet, vilket är hans förklaring till att flickvänssamvaron upplevs som mer komplicerad.

Leo är inte ensam om det dubbla förhållningssättet till flickvännen – å ena sidan

en känslomässig ventil, å andra sidan skapar relationen känslomässig utsatthet. Liknande resonemang går igen i alla intervjuerna. Genomgående omtalas flickvänner som en extra krydda i vardagen utöver vännerna, samtidigt som flickvänner kan hota vännernas självklara plats, men också göra en ledsen. Här följer Abbe, Nils och Fredriks reflektioner kring flickvän och singelliv:

Lena: Vad är det bästa med att ha en flickvän då?

Abbe (19 år): Närheten

Nils (17 år): Håller med – speciellt när man känner sig ensam…

Abbe (19 år): Någon att krama. Någon att vakna bredvid

Fredrik (20 år): Någon att prata med…

Lena: Det sämsta med att ha en flickvän då

(i korus) Man blir sårad…

Nils (17 år): Hela tiden

Lena: Ni tänker inte på kraven då?

Fredrik (20 år): Blir man en toffel så blir det ju jobbigt. Om man förlorar vänner o så…

Abbe (19 år): Ja precis…

Lena: Definiera vad som är en toffel?

Fredrik (20 år): Han är bara med henne. Skiter i sina kompisar

Nils (17 år): Så fort man ringer så – nej jag ska vara med tjejen

Abbe (19 år): Men den största nackdelen är – att man blir sårad i slutänden och

Fredrik (20 år): Man kan förlora vänner

Abbe (19 år): Man kan också bli sårad under tiden när man bråkar, men när man är singel så är det som att det är en bit som saknas. Fast å andra sidan så kan det bli värre om man har en flickvän. I den här åldern så spelar det inte så stor roll…

Lena: Vad är det som är positivt med att vara singel

Abbe (19 år): Att man kan fara runt. Man kan ha kul med grabbarna. Man behöver inte tänka – det här får jag inte göra

Nils (17 år): Man kan vara med vilken tjej man vill…

Lena: Vad sa du

Fredrik (20 år): Man har inget krav på sig…

Nils (17 år): Man behöver inte tänka – o nu kanske jag sårar henne

Abbe (19 år): Eller man slipper tänka – tänk om min flickvän tycker att jag är töntig om jag gör så här eller man gör bort sig. Man kan fula ner sig hur mycket som helst… vara fri helt enkelt…

En flickvän förknippas med både glädje och elände – å ena sidan någon att prata med, inte ensam, å andra sidan man blir sårad. Talet skapar *vännerna* som det stabila och pålitliga, medan flickvännen framstår som förgänglig och utbytbar. Implicit i citatet tydliggörs hur höga kraven är på vännerna. De kräver att få behålla plats nummer ett – i alla fall i unga år. Om den positionen utmanas kallas man ”toffel”, vilket inte framstår som något positivt för dessa fyra. Då har man låtit flickvännen styra. Men inte någonstans under intervjun omtalas vänskapen som krävande utan som självklar. Längre fram i intervjun vidareutvecklar Abbe kopplingen mellan ålder och singel. Han menar att vara ung och singel uppfattas inte som ett misslyckade. Då framstår det som självklart att välja vännerna, men däremot om man fortfarande är singel och sätter vännerna i första rummet när man är ”vuxen” (läs 30 år) riskerar man att uppfattas som misslyckad.

Implicit skapar Leo, men också gruppen, ett resonemang om jämnåriga kvinnor där endast flickvänner, som man är ”riktigt” kär i, kan förvänta sig omsorg och respekt. De ”Andra” – väninnor och tillfälliga dejter – kan inte förvänta sig samma bemötande. Uppdelningen kan tolkas som värderad. Niklas utgår ifrån att uppdelningen flickvän/förbrukningsobjekt – att splittra kvinnor i bra/dåliga kvinnor – växer bort ju äldre man blir. Han verkar mena att som vuxen värderar inte män längre jämnåriga kvinnor utifrån tolkningsrastret *splittrad kvinnlighe*t.[8] Niklas resonemang

[8] Teologen Anna-Lydia Svalastog använder begreppet *splittrad kvinnlighet* som ett sätt att diskutera distinktionen hora/madonna (1998:67ff). Att passera som både hora (för sexuell) och madonna (asexuell) samtidigt framstår som en omöjlighet för kvinnor. Dessa uteslutande kategorier är tydligt värderade: madonnan (asexuell) hamnar på plussidan, medan horan (för sexuell) uppfattas som något negativt. Svalastog förstår den splittrade kvinnligheten som ett tolkningsraster som alla kvinnor förhåller sig till när femininitet ska göras. Alltså, splittrad kvinnlighet aktualiseras inte enbart i relation till sexualitet utan framstår som ett bedömningsraster som präglar kvinnors vardag. Splittrad kvinnlighet kan sättas i relation till sociologen Beverly Skeggs begrepp ”respektabilitet” (1997). Skeggs användning av begreppet i boken ”Att bli respektabel” är knutet till klass. De kvinnor som tillskriver respektabilitet betydelse är de som definieras som den ”Andra” - (kvinnor, svart, arbetarklass) (ibid:11ff). Skeggs knyter även respektabilitet till heterosexualitet. Precis som teologen Annalydia Svalastog lyfter Skeggs fram omöjligheten att sammanföra diskurser om moderlig omsorg och sexuell aktivitet, vilket underbygger konstruktionen av moderskap och sexualitet som varandras uteslutande kategorier (ibid:190; jfr Svalastog 1998:67f). Men en av Skeggs poänger är att respektabilitet blir mer begripligt om det kopplas samma med klass, etnicitet (ras) och heterosexualitet. Alltså - ”svarta” och ”arbetarklass” kvinnor kan i princip aldrig passera som respektabla (Skeggs 1999:11ff). Implicit säger Skeggs att enbart vita, heterosexuella och tvåsamma medelklass kvinnor kan passera som respektabla. Som vit, medklasskvinna behöver man inte bekymra sig om respektabilitet. I ljuset av mitt material har respektabilitet bety-

kanske gäller för honom, men i relation till de andra informanterna framstår den splittrade kvinnligheten som ett brukbart tolkningsraster – oavsett ålder. Skillnaden blir att rastret inte framstår som lika tydligt *uttalat* ju äldre de blir: I tonåren omtalas tillfälliga sexuella partners som förbrukningsobjekt/ porrtjej/knull-kompis. Ju äldre männen blir *omtalas* inte längre kvinnorna utifrån bestämda kategorier, men bedöms och *bemöts* fortfarande utifrån samma raster men får inga ”namn” (jfr Andreasson 2003).

”Jag tror inte att jag skulle gilla en kille” – om heteronormativitetens kraft

Manlig gemenskap framstår som viktig för de intervjuade männen. Endast speciella tjejer (potentiella flickvänner och flickvänner) göra sig besvär. Samtidigt skapar den manliga jargongen en viss förvirring: *överdriver dom? Menar dom verkligen det dom säger*? Hur kan vi förstå jargongens självklara plats i den manliga gemenskapen? Enligt Johansson handlar ”spelet” mellan unga män om en längtan efter närhet och intimitet, men att de dimensionerna inte anses vara kodade (hetero)maskulinitet (2004; jfr Johansson 2005). Handlar ”spelet” om ”bögskräck”?

När jag frågar de intervjuade männen om de har funderat kring att ha sex med någon av samma kön svarar de *ja*: någon gång har de alla snuddat vid tanken. Men alla, utom Albin (16 år), är oerhört snabba på att påpeka hur äckligt och motbjudande en homosexuell upplevelse förmodligen skulle vara. Okunskapen om homosexuell praktik och rädslan för att bli uppfattad som en ”bög” är tydlig i mitt intervjumaterial. Homosexualitet framstår som en icke-praktik.

Resonemangen i materialet kan sättas i relation till sociologen Niklas Hammarén analys av unga mäns förståelse av sexualitet: *Å ena sidan* säger Hammaréns respondenter att man får ha sex med vem man vill, *å andra sidan* omtalas homosexuell praktik som i det närmaste onormalt och obehagligt (2003:112). På Hammaréns fråga hur informanterna skulle hantera om en vän visar sig vara bög blir svaret att man skulle försöka få vännen ”normal” igen – alltså heterosexuell (ibid:112f).

Är det möjligt att tolka de intervjuade männens ständiga tal om att få tjejer, ha sex med tjejer som ett sätt att hålla sig ”rena” från homosexuella tecken? Ja, skulle Albin (16 år) svara. Han är den enda som talar om att det skulle kunna vara möjligt att han en dag har sex med en man. Han vill utmana det ”heteronormativa och homfobiska sättet” att göra maskulinitet på. Han menar att jämnåriga kvinnor kan fara illa av det. Här följer hans resonemang om varför homosexualitet framstår som så obehagligt och fel för unga män:

---

delse även för vita, etniska svenska och heterosexuella unga kvinnor med medelklass bakgrund. Även de sliter med att passera som respektabla eller med andra ord hitta sätt att leve med den splittrade kvinnligheten. Oavsett klasstillhörighet förväntas de hantera omöjligheten att passera som både och – sexuell och seriös (hora och madonna) – samtidigt. Mot bakgrund av detta använder jag begreppet ”splittrad kvinnlighet” i stället för respektabilitet.

> Albin (16 år): /…/ Jag har så här mer på ett teoretiskt plan tänkt på det. Jag är övertygad om att alla människor behöver fysisk kontakt för att må bra. Jag tror inte att det spelar någon roll om det kommer från en kille eller en tjej, men däremot så har… Tror jag killar har mer extrema spärrar än tjejer p.g.a. uppfostran och samhället. Samtidigt är det inte att jag är homofobisk – att bögar är äckliga – för jag har många vänner som är homosexuella och jag tycker absolut inte att dom är äckliga. Dom är helt underbara, men samtidigt så… eftersom jag har blivit uppfostrad till att bli en heterosexuell man så tror jag inte att jag skulle gilla en kille. Men jag tror absolut att det kommer att hända, men jag tror inte att mina spärrar har släppt än. Samtidigt så känner jag med det som jag känner för andra förhållanden. Händer det så händer det. Blir man kär i någon så är det ju hel soft om det är en kille eller en tjej – spelar ingen roll. Det kanske blir lite jobbigare samhällsmässigt om det är en kille men jag tycker inte att det spelar någon roll liksom.

Albin förklarar sitt motstånd mot homosexualitet med en internalisering av hur man ”ska vara” – heterosexuell. Hans manliga gemenskap på fritiden präglas av ett ständigt ifrågasättande av normer och värderingar som är kopplade till kön, heterosexualitet och tvåsamhet. Detta pågående samtal beskriver Albin som hans sätt att utmana och förändra för givet tagna maskulinitetpraktiker. I hans gruppgemenskap är det tabu att vara en ”tubsockebeklädd brölande fjortis” för att använda Niklas uttryck för ”grabbighet”.

Alla, utom Albin, talar om homosexuell praktik som ointressant och otänkbar. Två av informanterna, Leo (24 år) och Thomas (22 år) har haft ”gruppsex” – två killar och en tjej. De tolkar händelserna, oberoende av varandra, i termer av att de ”delat” på en tjej med en kompis. Varken Leo eller Thomas, talar om samvaron som en sexuell erfarenhet med både en tjej och en kille.

Ett sätt att tolka de intervjuade männens berättelser om hur de jämt umgås med ”grabbarna”, ständigt skämtande, ”snackande” om sex och tjejer, är att talet framstår som en förutsättning för att kunna utveckla närhet och lojalitet i den manliga gemenskapen. Det fungerar som en garanti för att alla *är* heterosexuella: att de begär kvinnor (Jfr Lalander & Johansson 2002:132ff; Andreasson 2003:35ff; Fundberg 2004:170f).

Detta kan sättas i relation till etnologen Jesper Fundbergs studie av pojkars maskulinitetsprocess på fotbollens arena, där omklädningsrummet framstår som en plats där både pojkar och vuxna män iscensätter en grabbighet (2004:150).[9] Den närhet, nakenhet och intimitet som iscensätts i det slutna rummet kan passera som ”(hetero)trygg” genom att aktivt ta avstånd från femininitet och homosexualitet (ibid:72ff; jfr Andreasson 2003:33f). Sociologen Jesper Andreasson lyfter, också fram i sin studie av mäns maskulinitetsprojekt i ett handbollslag, omklädningsrummets

[9] Fundbergs studie handlar om fotbollen som manlig fostringsmiljö (2004). Genom fältstudier under fyra säsonger har han analyserat betydelsen av omklädningsrummet, träningar, matcher och turrneringsresor för hur maskulinitet skapas. Fundberg analyserar hur olika situationer spelar in hur ungdomsliv, faderskap och maskulinitet görs.

slutna magi (2003:31ff).[10] I omklädningsrummet kan två vuxna män jucka mot varandra utan att deras heterosexuella orientering ifrågasätts (ibid:31, 37f). Åskådarna kan säga ”bögjävlar”, men ingen tar det på allvar.

Med begreppet *homosocialt begär,* som utvecklades av Eve Kosofsky Sedgewick för att förstå hur band skapas och vidmaktshålls mellan män, kan denna homosocialitetsprocess blir mer begriplig (1985:1). Heterosexuella män skapar nära relationer till varandra genom att kollektivt ta avstånd från homosexualitet som möjlig praktik. Närheten kan skapas genom att just det *heterosexuella* begäret är tydligt uttalat. Den minsta misstanke om homosexuellt begär omöjliggör utvecklandet av homosocialitet. Skillnaden mellan homosocialt begär och homosexuellt begär är just den *samkönade* sexuella praktiken. Annars finns allting med; närheten, intimiteten och den sexuella laddningen. Den manliga gemenskapens homosociala begär kan sägas röra sig på en och samma skala som män som sexuellt attraheras av och har sex med män (ibid). Det är den tysta heteronormativa överenskommelsen som möjliggör närheten och den homosociala gemenskapens magi (ibid; jfr Fundberg 2004; Andreasson 2003).

Homosocial gemenskap möjliggörs genom en fragmenterad iscensättning av maskulinitet

Albins självreflektion kan tolkas som en indikation på att det krävs mod för att stå för en samkönad attraktion och (homo)sexuella erfarenheter (jfr Hammarén 2003). De intervjuade männens möjlighet att testa och bredda sin sexuella repertoar framstår som begränsad. Det heteronormativa glastaket gör sig ständigt påmint inom deras homosociala sammanhang – olika påtagligt, men det finns där (jfr Wasshede 2005).

Intervjumaterialet i sin helhet innehåller *olika* maskulinitetsberättelser, men alla är formade i relation till en och samma konstruktion: *en ung man som ofta har sex med enbart unga kvinnor och som får de kvinnor han vill ha*. Denna *självsäkra* maskulinitetsrepertoar kan sättas i relation till Connells konstruktion av hegemonisk maskulinitet (R. Connell 1996:100ff).[11] Som informanterna skapar mening framstår den unge heterosexuellt självsäkre mannen som deras hegemoniska maskulinitetsmall.

---

[10] Andreassons studie handlar om hur män i ett handbollslag – Kula HF – skapar maskulinitet beroende på olika förväntningar och situationer (2003). Studien bygger på tjugo intervjuer samt observationer av matcher, i omklädningsrum, på fester m.m.

[11] Connells poäng med hegemonisk maskulinitet är att en viss form av maskulinitet framstår som överordnad andra (1996). Längst ner i maskulinitetshierarkin finner man den fjollige bögen. Dock menar Connell att maskulinitetskonstruktionerna endast blir begripliga kontextuellt. Jeff Hearn; och många fler, har kritiserat Connells begrepp – hegemonisk maskulinitet - för att vara för statiskt och inte möjliggöra förändringar (Hearn 2004; Ekenstam et al 2004). Hearn menar att begreppet hegemoni inte är problemet, utan problemet kopplar han till begreppet maskulinitet. Det blir för abstrakt, men också för snävt och har en tendens att dölja mäns förtryckande praktiker (Hearn 2004:59). Han förordar begrepp som ”the hegemony of men” (ibid). Med det begreppet försöker Hearn fånga komplexiteten att män både är en: ”social category formed by the gender system and the dominant collective and individual agents of social practices” (ibid:59).

Fundberg diskuterar också om de fotbollsspelande pojkarnas begränsade, men dock, möjligheter att utmana en hegemonisk maskulinitet (2004). Han förstår omklädningsrummet som *å ena sidan* ett rum där pojkar blir delaktiga och medskyldiga till återskapandet av en heteronormativ maskulinitet genom sina behov att markera sin heterosexuella tillhörighet. *Å andra sidan* förstår han omklädningsrummet som ett tillåtande sammanhang; där pojkarna får prata om det förbjudna, testa var gränserna för kön och sexualitet går. Rummet blir en sluten men tillåtande maskulin frizon (2004:157-158). Även Andreasson tolkar omklädningsrummet som en arena att slippa ifrån den yttre mer offentliga pressen: ”de befinner sig i de bakre regionerna där de inte behöver känna sig hotade eller ifrågasatta. Vid dessa tillfällen kan männen ’laborera’ med olika manlighetspresentationer” (2003:31). Andreasson förstår handbollsspelarnas *olika* maskulinitetspresentationer som ett sätt att lösa olika förväntningar i skilda situationer (2003:43f). Han använder begreppet *fragmenterad maskulinitet* – män gör kön fragmenterat för att kunna forma den praktik som passar varje relation och situation. De situationsbundna könspresentationerna kan framstå som motsägelsefulla, men informanterna upplever det inte som ett problem eftersom iscensättningarna hålls isär av de olika situationerna (ibid:44ff).[12] Det motsägelsefulla ligger i att utanför omklädningsrummet förväntas en mer jämställd maskulinitet iscensättas och den sexistiska och homofobiska stanna kvar i omklädningsrummet.

Andreassons analys om det fragmenterade maskulinitetsgörandet bringar ljus över de unga män som jag intervjuat – deras sätt att skapa mening kring heterosexuell praktik. Deras tal om jargong mellan vänner, om andra män, flickvänner och andra kvinnor ligger i linje med talet som kan äga rum i de slutna omklädningsrummen. Samvaron mellan vännerna framstår som ett spel som endast är ämnat för de initierade. Ett homosocialt och exkluderande bygge pågår i den manliga gemenskapen. I möten med exempelvis potentiella flickvänner och flickvänner iscensätts en annan mer nyanserad och respektfull maskulinitet, där jämställdhet och gentlemannamässiga koder är mer i förgrunden (Fundberg 2004:158; jfr Johansson 2003; Andreasson 2003). Den ena maskulinitetskonstruktionen går visserligen stick i stäv med den andra, något som inte heller informanterna i mitt material uppfattar som problematiskt.[13]

---

[12] Kan jämföras med Thomas Johansson begrepp situationell manlighet (2003.241)

[13] Även unga kvinnor tar i bruk ett fragmenterat förhållningssätt när de skapar mening kring jämnåriga mäns könsprojekt. Enligt Sociologen Stina Jeffners analys av ungdomars förståelse av parrelationer håller flickvänner isär pojkvänners beteende bland vänner och när de är på tu man hand (1997). Flickvännen kommer till rätta med pojkvännens olika beteende genom att tillskriva hans individuella varande som mer autentiskt än det han visar upp när han är med ”grabbarna”. Hans gruppbeteende omtalas som en ”tuff fasad” eller jargong. Om pojkvännen anses vara känslomässigt omtänksam - innerst inne – när de är på tu man hand kan pojkvännen bete sig nonchalant och taskigt mot flickvännen i grupp utan att ställas till svars för det beteendet (Jeffner 1997:91ff; jfr Sennet 1977; Berg 1999). Pojkvännens mer intima – innerst inne – iscensättning av maskulinitet tillskrivs av flickvännen större autenticitet än hans gruppbeteende. De unga kvinnornas sätt att hantera jämnåriga pojkvänner ligger i linje med Johanssons resonemang om att vill vi förstå komplexiteten i unga mäns könsprojekt måste vi komma bakom ”ytan”, som om det första vi ”ser/hör” inte går att lita på (2005:15).

Unga mäns bräckliga maskulinitet skapar ett flexibelt handlingsutrymme

Manlig gemenskap framstår, enligt analysen, som en arena där (hetero)-maskulinitetstest ständigt pågår i en hjärtlig, men hård anda. De intervjuade männens sätt att skapa mening kring vänskap, parrelationer och sexuell praktik bygger bland annat på föreställningar om vännerna som ett sammanhang där det är förväntat och tillåtet att gå över (norm)gränser: speciellt de sexistiska och homofobiska normgränserna. Att detta inte framstår som problematiskt kan kopplas samman med hur de intervjuade männen förhåller sig till könsgörandet – som *fragmenterat* och *situationsbundet*. Situation och relation styr vilken manspraktik som iscensätts, dock innanför ett heteronormativt ”stängsel”, där den hegemoniska – heterosexuellt självsäkra – maskuliniteten utgör ”mallen”. Maskulinitetspresentationerna rör sig på en skala från en mer jämställd iscensättning till en ”machocasanova”-iscensättning.

Att tolka de intervjuade männens berättelser med hjälp av tolkningsrastret – fragmenterad maskulinitet – *gör* deras splittrade och motsägelsefulla sätt att skapa mening kring vänner, sexuell samvaro och relationer mer begripligt. De fragmenterade maskulinitetsberättelserna kan tolkas som ett sätt att hantera de motstridiga förväntningarna på att passera som en ”riktig (hetero)man” i homosociala och enskilda sammanhang: ”hård” bland vänner och ”mjuk” med familj och flickvänner (jfr Johansson 2005; Jeffner 1997).[14] Den självklara och betydelsefulla manliga gemenskapen framstår, utifrån informanternas resonemang, som ett spel där det personliga och känslomässiga får stå tillbaka för den kollektiva ”förälskelsen” att skapa och göra tillsammans för att parafrasera Gerd Lindgren (1996). Flickvänner förväntas vara den kompletterande och känslomässiga ventilen. Ingenstans i intervjuerna omtalas det homosociala spelet som komplicerat och krävande. Denna tystnad kan, i ljuset av Johanssons resonemang, tolkas som en konsekvens av gruppens homosociala press på

[14] Med hjälp av sociologen Richard Sennets diskussion om hur vi tänker kring identitet inom den västerländska kulturkretsen kan fragmenterad maskulinitet bli än mer begriplig (1977). Enligt Sennet bygger den moderna identitetsförståelsen på en uppdelning mellan uppvisat beteende och inre intentioner (ibid). Detta är en uppdelning som även går att skönja i Thomas Johansson resonemang om vikten av att ta sig ”bakom” unga mäns självpresentationer, som om de uppvisade talet och praktikerna inte är att lita på (2005:11). Målet med identitetsprojektet är, enligt Sennet, att fasaden (det yttre) ska harmoniera med de inre intentionerna (de innersta känslorna) (1977). Då uppnås en autentisk och harmonisk jagberättelse. Sennet kallar denna upptagenhet av balans mellan ”fasad” och ”inre känslor” för västvärldens intimitetstyranni. Det som Sennet inte diskuterar är hur denna förväntan om harmoni mellan yta och innerst inne kan förstås som könat. Om en ung man inte lyckas ge uttryck för sitt innersta i sällskap med andra jämnåriga män, blir få idag förvånade. Föreställningen om unga mäns svårigheter med att visa känslor och sårbarhet framstår som tungt förankrad inom den västerländska kulturkretsen (Johansson 2005; jfr Jeffner 1997). Däremot när det gäller flickor och kvinnor förväntas det yttre säga något om de inre kvalitéerna (Berg 2002b). En flickas beteende bortförklaras sällan med svårigheter att visa känslor. Flickor förefaller inte ha samma ”tabbekvot” som pojkar när det gäller glapp mellan vad man gör och innerst inne känner eller tänker.(jfr Svalastog 1998).

deltagarna att passera i linje med gruppens definition av en ”riktig” man, och inte enbart som ett uttryck för en kollektiv förälskelse (2005:15).

Men skapar inte tolkningsrastret – en fragmenterad och situationsbunden maskulinitet – indirekt, också ett flexibelt och töjbart handlings- och tolkningsutrymme för de unga männen att göra kön inom, men också kring att ta ansvar? Som Uffe resonerar: killar bara snackar, säger inget om hur de unga männen egentligen tänker. Eller som Niklas resonerar: när han var ung och omogen bedömde han sexuellt tillgängliga tjejer som förbrukningsobjekt. Ett sätt som växer bort med åren. Att tolka unga mäns maskulinitetsgörande som fragmenterat och situationsbundet ger dem *sekundärvinster*; speciellt om fokus sätts på att ta ansvar för sitt handlande. En ung man komma undan ansvar för en sexistisk handling som sker i den homosociala gemenskapen *om* hans individuella självpresentation skiljer sig från det homosociala beteendet.[15]

För att kunna fördjupa min poäng vill jag återkoppla till Fundbergs och Andreassons analys av *omklädningsrummet*. De tillskriver omklädningsrummets *slutna* karaktär stor betydelse för hur den situationsbundna maskuliniteten kan sägas ”fungera” (Fundberg 2004:150; Andreasson 2003:43). Både Fundberg och Andreassons förhåller sig till det slutna rummet som en frizon där pojkar och män kan slappna av från yttre press. En hemlig ”bakre region” som ingen utomstående har tillträde till. Båda påpekar dock att för en ”icke-utkommen” homosexuell blir rummet knappast en frizon. Som de talar om denna plats för *manlig fostran av vuxna män*, för att använda Fundbergs begrepp, framstår den maskulinitet som formas innanför dessa väggar som i det närmaste ”fiktiv” – ingen praktik som kan eller bör göras utanför det slutna rummet. Enligt min läsning verkar de förhålla sig till omklädningsrumspraktiken som en mindre betydelsefull praktik för livet utanför – på scenen – för att använda Goffmans tankefigur (jfr Goffman 1974). På den offentliga scenen – ”verkligheten”

---

[15] Forskarna Philip Lalander & Thomas Johansson ifrågasätter förståelsen av gruppens inverkan på individens egna regler och val (2002:54f). De problematiserar föreställningen om unga som osjälvständiga och framför allt medgörliga i grupp (ibid; jfr Krekula, Närvänen & Näsman 2005). De förhåller sig till unga som kompetenta individer som kan göra egna val även i grupp. Lalander & Johansson menar att det är viktigt att förhålla sig till deltagandet i grupp som ett aktivt val som ger något till individens identitetsprojekt. Gruppens praktik är en samverkan mellan individers olika viljor och behov. De menar att samverkan mellan individers respektive normuppsättningar kan förstås som det kitt som gör deltagandet i gruppen intressant. Det ska mycket till innan en individs självbestämmande underordnas gruppens gemensamt skapade regler (ibid:70ff). Huruvida en de-individuationsprocess sätts igång är nära kopplat till hur tydliga de inre och yttre regelverken i gruppen är: Vem tar gruppen avstånd ifrån? Vilka förväntningar finns kring lojalitet i gruppen (ibid:57)? Det som sker i en de-individuationsprocess är att individen inte gör de rollövertaganden som tillhör den vardagliga interaktionens grundstenar (ibid:71). De uteblivna rollövertagandena är en förutsättning för att kunna utföra exempelvis kränkande handlingar mot andra, menar Lalander och Johansson (ibid). Lalander & Johansson nämner exempelvis initiationsriter i sportsammanhang som situationer där en de-individuationsprocess lättare kan sättas igång (ibid:72f; jfr Andreasson 2003; Fundberg 2004). Då kan gruppens kollektiva vi-känsla utmana och försvåra individuella motval.

– regerar andra maskulinitetspresentationer. Andreasson talar om hur de olika fragmenten av maskuliniteter döljs beroende på relation och situation.

Om min tolkning av Fundbergs och Andreassons analys är rimlig kan ett fragmenterat och situationsbundet förhållningssätt till unga mäns maskulinitetsgörande få konsekvensen att en enskild ung man kan anses vara schysst och jämställd även om han i grupp bete sig sexistiskt. I exempelvis dagstidningen Stockholms City citeras en polisinspektör på följande sätt, i samband med en gruppvåldtäkt på en 12 årig flicka:

> Jag tror inte att den killen som gjorde våldtäkten skulle ha gjort det på egen hand. I gruppen däremot ska man hävda sig och för vissa individer släpper då de normala gränsdragningarna (Stockholms City 06 04 04).

Kamratgruppen är inget slutet rum, men polisen i citatet resonerar som om den unge mannens beteende i första hand är ett resultat av gruppsamvaron. Den unge mannen *kan* undslippa ansvar om han kan styrka att ensam skulle han inte ha gjort det.[16]

Om de sexistiska fragmenten *inte* iscensätts eller verbaliseras *utanför* den homosociala gemenskapen (grabbgänget, omklädningsrummet) framstår det inte som självklart att tillskriva dessa fragment betydelse i tolkningen av hur *enskilda* män gör kön – beter sig.

Men vad händer med unga mäns flexibla tolknings- och handlingsutrymme om de olika fragmenten av maskulinitet hålls samman och exempelvis ”omklädningsrummet” omtalas som en ”skola” i homosocialt maskulint beteende, istället för en ”frizon”? Att fostras i homosocialitetens skola, ofta av vuxna män, får rimligtvis betydelse för hur pojkar/unga män tar sig an diskussioner och interaktion (fotbollstränare) i vardagens praktik – speciellt i relation till kvinnor och bögar. Men för att en sammanhållen maskulinitetsförståelse ska utvecklas behöver tolkningen – att homofobi och sexism framför allt iscensätts i slutna rum/sällskap – utmanas.

Thomas Johansson poängterar att unga män har svårt att *få ihop* de *olika* maskulinitetspresentationerna, vilket gör de unga männens maskulinitetsprojekt bräckliga (2005). De skilda förväntningarna från manliga vänner och flickvänner tillskrivs förklaringsvärde när det gäller att förstå unga mäns bräckliga könsidentiteter:

> I denna bräckliga identitet finner vi kanske rötter till det våld som utövas av män, till mäns problem med att bli närvarande fäder och till att samhället fortfarande har lång väg kvar till jämställdhet (2005:15)

---

[16] I rättegångsprotokoll kan vi läsa uttalanden som att – *hade det inte varit för jargongen i gänget eller gruppens hierarkiska organisering* – hade övergrepp inte ägt rum. Gärningsmän försöker frånsäga sig ansvaret för sitt beteende i grupp genom att skylla normöverträdelsen på sammanhanget (jfr Wennstam 2004, Sutorius & Kaldal 2003). Om en man som deltagit i en gruppvåldtäkt individuellt tar avstånd från det som hänt ökar hans chanser att passera som trovärdig och påföljderna kan lindras. Om detta är enstaka eller generella mönster kan inte jag uttala mig om utan det är en fråga för framtida studier.

Som Johansson resonerar kan den unge våldtäktsmannens agerande (citatet ur Stockholms City) begripliggöras i ljuset av den komplexa och motsägelsefulla processen att bli man. De skilda förväntningarna (gänget eller nära & kära) skapar en bräcklig maskulinitet som beroende på situation kan ta sig våldsamma uttryck – i det här fallet gentemot en yngre flicka (jfr Holland m. fl. 1998).

Men hur hänger det individuella ansvarstagandet samman med den situationsbundna och fragmenterade maskuliniteten? Ett sammanhållet analytiskt grepp kan öppna upp för andra tolkningar av varför den unge våldtäktsmannen handlande som han gjorde gentemot den 12-åriga flickan (jfr Lundgren & Westerstrand 2005). Om ansvarstagande, oavsett situation, hålls samman med maskulinitetspresentationen blir det svårare att tolka den unge mannens agerande enbart i ljuset av gruppens inflytande och motsägelsefulla förväntningar. Även i grupp kan unga män göra och gör val (Lalander & Johansson 2002:54ff). Ur ett genusperspektiv kan pojkens agerande även hänga samman med förväntingar på flickor/kvinnor att vara sexuellt tillgängliga; om pojken inte hör ett tydligt ”nej” tolkas tystnaden som ett medgivande till sex (Berg 1999).

Johansson har påbörjat ett viktigt analytiskt arbete med att problematisera unga mäns bräckliga maskulinitetsprojekt, men för att förstå det projektet behöver vi även ha fokus på hur *ansvar* är könat. Enligt min tolkning ger fragmenterade maskulinitetspresentationer unga män utrymme att bete sig motsägelsefullt utan att de behöver stå till svars för det, något som torde gälla även för vuxna män (jfr Andreasson 2003). En man har utrymme att bete sig exempelvis sexistisk och/eller homofobiskt *om* han uppfattas som fin eller annorlunda – ”innerst inne”. Vem vill ge upp det flexibla handlingsutrymmet som ger ett situationellt ansvarstagande?

Referenser

Alvesson, Mats & Kaj Sköldberg. (1994) *Tolkning och reflektion*. Studentlitteratur. Lund.

Anderson, Harlene. (2002) samtal, språk och möjligheter. Bokförlaget Mareld. Stockholm.

Andreasson, Jesper. (2003) ”Brudar, bärs & bögar – maskulinitet och sexualitet i en enkönad miljö”. *Sexualitetens omvandlingar…* Red. Thomas Johansson & Philip Lalander. Stockholm. Daidalos.

Berg, Lena. (1999) *Lagom är bäst. Unga kvinnors berättelser om heterosexuell samvaro och pornografi*. Bilda Förlag. Stockholm.

Berg, Lena. (2002a) Äkta kärlek. Heterosexuell samvaro speglat i diskurser om kärlek, heterosexualitet och kropp. Sociologiska Insitutionen. Uppsala Universtitet. Diss.

Berg, Lena. (2002b) Förhoppningen om att kärleken löser allt – potential till förändring eller/och en falsk garanti. *Kvinneforskning. Temanummer: Subjektivitet, kropp & kjærlighet. Nr 3*. Sid. 5-26.

Berg, Lena. (2005) ”Om hon somnade skulle inte jag vilja ha sex” – unga män sam-

talar om gränsen mellan fredligt ”sex” och våldtäkt. *Social Medicinsk Tidskrift. Nr 6*.

Bordieu, Pierre. (1999) *Den manliga dominansen*. Daidalos. Stockholm

Brantsæter, Marianne. (2000) *Møter – med menn dømt for seksuelle øvergrep mot barn*. Rapport nr 3. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo. Diss.

Connell, R. (1996) *Maskuliniteter*. Stockholm. Daidalos.

Diesen, Christian m.fl. (2005) *Likhet inför lagen*. Natur & Kultur. Stockholm.

Ekenstam, Claes & Marie Nordberg (Red). (2004) Män & Maskuliniteter. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift nr 1-2*.

Eriksson, Kristina. (2003) *Manligt läkarskap, kvinnliga läkare och normala kvinnor…* Förlags AB Gondolin. Stenhag.

Eriksson, Maria. (2003) *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av fäders våld*. Förlags AB Gondolin. Stenhag.

Frønes, Ivar. (2001) *Handling, kultur og mening.* Fagbokforlaget. Oslo.

Fundberg, Jesper. (2003) Kom igen, gubbar. Om pojkfotboll & maskuliniteter. Carlssons Förlag.

Goffman, Erving. (1974) *Jaget och maskerna*. Prisma. Stockholm.

Grände, Josefin. (2005) *Jag kallade det aldrig för våldtäkt. Att möta våldtagna kvinnor*. ROKS. Stockholm.

Hammarén, Niklas. (2003) ”Horor, players och de Andra. Killar och sexualitet i det nya Sverige”. I *Sexualitetens omvandlingar. Politisk lesbiskhet, unga kristna och machokulturer*. Red. Thomas Johansson & Philip Lalander. Diadalos. Stockholm.

Hearn, Jeff. (2004) “From hegemonic masculinity to the hegemony of men.” I *Feminist Theory*. Sage Publications. London. Sid 49-72.

Holland, Janet, Ramazanoglu, Caroline, Sharpe, Sue & Rachel Thomson. (1998) *The male in the head – young people, heterosexuality and power.* London: Tufnell Press.

Jeffner, Stina. (1997) “Män kan inte våldta?” Sid. 85-94 i *Könsorter(ing). Forskning om kön och makt. Festskrift till professor Eva Lundgren. Working paper Series 1*. Sociologiska institutionen. Uppsala Universitet.

Johansson, Thomas. (2003) ”Feminismens andre – om unga män, sexualitet och reflexivitet”. I *Manlighetens många ansikten.* Liber Förlag. Malmö.

Johansson, Thomas. (2005) *Manlighetens Omvandlingar…* Red. Thomas Johansson. Diadalos. Stockholm. Sid 9-18.

Joelsson, Tanja. (2005) ”Mansvåldet, (köns)makten och männen – den kommunala arenan”. *Socialmedicinsk tidskrift nr 6.*

Kessler, Suzanne & Wendy McKenna. (1978) *Gender: An ethnomethodological approach*. The University of Chicago Press. Chicago.

Krekula, Clary, Närvänen, Anna-Liisa & Elisabeth Näsman. (2005) Ålder i intersektionell analys. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift. Temanummer: Intersektionalitet nr 2-3*. Sid. 81-94.

Lalander, Philip & Johansson, Thomas. (2002) *Ungdomsgrupper i teori & praktik*. Studentlitteratur. Lund.

Liljeström, Marianne. (1990) Institutionaliserad heterosexualitet och undersökning av könssystem. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift (KvT),* nr 4.

Lindgren, Gerd. (1996) ”Broderskapets logik”. *Kvinnovetenskaplig tidskrift. Nr 1. Årg 17.* Temanummer: Organisationer och ledarskap.

Lundgren, Eva. (1993) *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig emperi og feministisk teori.* Universitetsforlaget. Oslo.

Lundgren, Eva. (2001) *Ekte kvinne…* Pax Forlag. Oslo.

Lundgren, Eva & Jenny Westerstrand. (2005) “Behövs en sammanhållen våldsförståelse”? *Socialmedicinsk tidskrift nr 6.*

Mac an Ghaill, Máirtín. (1994) *The Making of Men. Masculinities, Sexualities & Schooling.* Open University Press. Buckingham.

Mellberg, Nea. (2004) *Mäns våld mot kvinnor: synliga mödrar & osynliga barn.* Avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning. Uppsala Universitet. Uppsala.

Roseberg, Tiina. (2002) *Queerfeministisk Agenda*. Atlas. Stockholm.

Sedgewick Kosofsky, Eve. (1985) *Between Men. English Litterature and Male Homosocial Desire.* Columbia University Press.

Sennet, Richard. (1977) *The Fall of the Public Men.* W. W. Norton &co. New York.

Skeggs, Beverley. (1997) *Att bli respektabel*. Daidalos. Stockholm

Sutorius, Helen & Anna Kaldal. (2003) *Bevisprövning vid sexualbrott.* Nordstedts Juridik AB. Stockholm

Svalastog, Anna-Lydia. (1998) *Det var ikke meningen…* Avhandling framlagd vid Teologiska fakulteten Uppsala Universitet.

Theilade Due, Karen. (2005) *Negotiating Male Control in Sexual Encounters in Denmark and New Zeeland*. Paper presenterat vid konfensen Kjønn og vold. Götebord 10-12 juni 2005

Wasshede, Cathrin. (2005) Skägg eller kjol? Unga män om maskulinitet och femininitet. I *Manlighetens Omvandling…* Red. Thomas Johansson. Daidalos. Stockholm. Sid 81-114.

Wennstam, Katarina. (2004) *En riktig våldtäksman. En bok om samhällets syn på våldtäkt.* Stockholm: Albert Bonniers förlag.

West, Candace & Zimmerman, Don. (1987) Doing Gender. *Gender & Society, vol 1, nr 2.*